

01
MODEL DE
CIUTAT

02
PERCEPCIÓ DE
SEGURETAT

03
ESP AIS PÚBLICS
I ACCESSIBILITAT

04
MOBILITAT

05
HABITATGE

06
REPRESENTATIVITAT I
SENYALITZACIÓ URBANA

07
PARTICIPACIÓ
CIUTADANA

GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA D'HABITATGE, OBRES PÚBLIQUES I VERTEBRACIÓ DEL TERRITORI

SET

SET PER A INTRODUIR LA PERSPECTIVA DE GÈNERE EN EL PROCÉS URBÀ

AUTORES:

Sira Azara Escrivá
María Vicenta Gil Vila

Servei de Planificació Econòmica i Regeneració Urbana
Direcció General d'Habitatge, Rehabilitació i Regeneració Urbana

Març 2017

SET PER A INTRODUIR LA PERSPECTIVA DE GÈNERE EN EL PROCÉS URBÀ

RECOPIACIÓ D'INFORMACIÓ EN MATÈRIA D'ARQUITECTURA I URBANISME DES DE LA PERSPECTIVA DE GÈNERE

01

MODEL DE
CIUTAT

02

PERCEPCIÓ DE
SEGURETAT

03

ESPAIS PÚBLICS
I ACCESSIBILITAT

04

MOBILITAT

05

HABITATGE

06

REPRESENTATIVITAT I
SENYALITZACIÓ URBANA

07

PARTICIPACIÓ
CIUTADANA

INTRODUCCIÓ

“El gènere, en l'àmbit urbanístic, té com a objectiu la creació d'uns espais i una ordenació urbana que resulten adequats per a fer més confortable el treball reproductiu, les labors d'atenció i, sobretot, la vida quotidiana, i, per descomptat, pretén crear uns espais més segurs i uns entorns més agradables i reconfortants per a la trobada. L'urbanisme amb perspectiva de gènere no és un urbanisme exclusiu de les dones, és un urbanisme que proposa un disseny i una ordenació que té en compte els rols que s'han assignat a la dona, actualment també exercits pels homes. Aquesta forma d'urbanisme té en compte totes les etapes de la vida de l'ésser humà, des de la infància a la vellesa, i no pensa exclusivament en la part social que es troba en l'etapa del treball productiu, com ocorre encara avui en la majoria dels casos”.

“S'entén per integració de la perspectiva de gènere la consideració sistemàtica de les diferents situacions, condicions, aspiracions i necessitats de dones i homes, incorporant objectius i actuacions específics adreçats a eliminar les desigualtats i promoure la igualtat en totes les polítiques i accions, en tots els àmbits i en totes les fases de planificació, execució i avaluació”.

Text extret del Llibre recopilatori sobre el Seminari “Urbanismo inclusivo. Las calles tienen género”, realitzat del 9 a l'11 de novembre de 2011, a Vitòria - Gasteiz, País Basc.

MARC EUROPEU

Organismes internacionals com Nacions Unides i la Comissió Europea han assenyalat l'urbanisme i l'ordenació del territori com a camps de política pública claus per a avançar cap a la igualtat d'oportunitats entre dones i homes.

En l'àmbit mundial, en la Cimera sobre el **Desenvolupament Sostenible** al setembre de 2015, l'Organització de Nacions Unides hi va definir 17 objectius de desenvolupament sostenible, sent-ne un: “Aconseguir la igualtat entre els gèneres i apoderar totes les dones i xiquetes”. D'altra banda, en l'objectiu “d'aconseguir que les ciutats i els assentaments humans siguin inclusius, segurs, resilients i sostenibles”, s'estableix com a meta “proporcionar accés universal a zones verdes i espais públics segurs, inclusius i accessibles, en particular per a les dones i els xiquets, les persones d'edat i les persones amb discapacitat”.

La Nova Agenda Urbana de l'ONU, aprovada en la Conferència de les Nacions Unides sobre l'Habitatge i el Desenvolupament Urbà Sostenible (Hàbitat III), que va tindre lloc a Quito, del 17 a 20 d'octubre de 2016, reorienta la manera com es planifiquen, es dissenyen, es financen, es desenvolupen, s'administren i gestionen les ciutats i els assentaments humans. Entre els objectius que es persegueixen, hi ha: “assolir la igualtat de gènere i l'apoderament de totes les dones i les xiquetes, a fi d'aprofitar plenament la seua contribució vital al desenvolupament sostenible (...)”.

assegurant la participació plena i efectiva de les dones i la igualtat de drets en totes les esferes i en els llocs de lideratge en tots els àmbits d'adopció de decisions (...) i eliminant totes les formes de discriminació, violència i assetjament contra les dones i les xiquetes en espais públics i privats". De la mateixa manera, es reforça aquest objectiu transversal, especificant en molts dels temes que s'aborden, que es faran "tenint en compte l'edat i el gènere".

L'Agenda Urbana de la UE adopta la dimensió de gènere per a introduir-la en el desenvolupament urbà, tant en l'àmbit nacional i regional com en les ciutats. En el Pacte d'Amsterdam, firmat el 30 de maig de 2016, entre les qüestions transversals dels temes prioritaris seleccionats per a l'Agenda urbana de la UE està les "de l'Impacte sobre el canvi social, inclòs el canvi de comportament, promovent, entre altres coses, l'accés a la informació, igualtat de gènere i apoderament de les dones".

L'Acord d'Associació d'Espanya per al període de programació 2014-2020 estableix com un dels objectius transversals bàsics, la igualtat d'oportunitats entre dones i homes.

El **Programa Operatiu de Creixement Sostenible** d'aquest període, en l'eix de Desenvolupament Urbà Integrat i Sostenible precisa que "donarà suport a projectes urbans integrats que puguen actuar transversalment, entre altres, sobre la igualtat d'oportunitats entre dones i homes". Aquest principi s'ha formalitzat en els criteris de puntuació de la selecció de les Estratègies de Desenvolupament Urbà Sostenible i Integrat (EDUSI) per a finançar amb fons FEDER. D'aquesta manera, s'ha fomentat que totes les estratègies de ciutat finançades amb fons europeus tinguen en compte criteris de perspectiva de gènere en les seues línies d'actuació.

Hi ha ciutats europees que han començat a aplicar la perspectiva de gènere en les seues polítiques i intervencions urbanes i poden mostrar ja resultats palpables d'aquesta pràctica. El cas més conegut és el de la ciutat de Viena, que des dels anys 80 ha avaluat els efectes que distints dissenys de polítiques urbanes tenen sobre homes i dones, i, en conseqüència, ha disposat des de catàlegs de bones pràctiques fins a projectes pilots i intervencions sistemàtiques en l'àmbit urbà, i ha esdevingut referència internacional en planejament urbà amb perspectiva de gènere.

OBJECTIU I FINALITAT DEL DOCUMENT

L'objectiu del present document és oferir un marc de suport per a millorar la capacitat tècnica, formació i conscienciació en la perspectiva de gènere aplicada a l'urbanisme i l'arquitectura, a fi d'incorporar l'objectiu de la igualtat entre dones i homes als espais urbans i en l'ordenació urbanística.

Amb aquest document es pretén impulsar l'obligació d'integrar l'enfocament de gènere en totes les fases del procés urbanístic, des del disseny, la participació, la planificació i l'execució, fins a l'avaluació i el seguiment.

Les mesures proposades tenen un efecte demostratiu. El seu abast és exercir no sols un paper didàctic i exemplar, sinó fer pràctica i visible la perspectiva de gènere aplicada a l'àmbit de les polítiques públiques en matèria urbana. El resultat final redunda al seu torn en la millora de la qualitat de vida de tota la ciutadania.

SET PER A INTRODUIR LA PERSPECTIVA DE GÈNERE EN EL PROCÉS URBÀ

RECOPILOCACIÓ D'INFORMACIÓ EN MATÈRIA D'ARQUITECTURA I URBANISME DES DE LA PERSPECTIVA DE GÈNERE

DESTINATARIS I APLICACIÓ

Els **destinataris** principals del document són tots aquells tècnics involucrats en els processos de creació de nous àmbits urbans o regeneració dels existents, bé siguin equip dels ajuntaments, professionals de l'arquitectura, l'urbanisme i la promoció immobiliària, bé altres experts i expertes en àmbits urbans.

Aquestes línies s'apliquen en les actuacions de regeneració urbana i rehabilitació, així com en la creació i consolidació de nous models de ciutat en tots els aspectes que influeixen en l'àmbit urbà. Serveix, alhora, de guia per a projectar espais públics i edificis des de la perspectiva de gènere.

CONTINGUT DEL DOCUMENT

El document mostra unes línies bàsiques que resumeixen la problemàtica existent, encara ignorada i negada per moltes persones.

En conseqüència amb aquests problemes i carències detectats, s'estableix una sèrie d'objectius de partida i exemples d'actuació que es poden adoptar en la matèria. Aquesta enumeració d'objectius i actuacions no pretén ser una relació exhaustiva, sinó recomanacions o directrius, de caràcter no vinculant, que poden implementar-se, ja que hi ha molts altres objectius i propostes que poden completar aquest document.

Es proposen des de canvis xicotets i d'escassa dificultat, fins a actuacions més complexes. Són canvis que afecten l'espai urbà en totes les seues escales, des de l'habitatge i el seu entorn immediat, al barri i a la resta de la ciutat.

Aquest document és una síntesi esquemàtica que s'ha realitzat recopilant algunes de les anàlisis i propostes de l'àmplia bibliografia existent a hores d'ara en aquesta matèria, derivades de ponències i escrits desenvolupats en les jornades i seminaris organitzats en diferents ciutats del país. La bibliografia i referències que s'han tingut en compte es descriuen al final d'aquesta guia.

S'ha estructurat la informació en set àrees temàtiques, encara que tots els aspectes estan vinculats transversalment de forma integrada, multiplicant els efectes positius de cada actuació. Aquestes àrees són les següents:

01

MODEL DE CIUTAT

02

PERCEPCIÓ DE SEGURETAT

03

ESPAIS PÚBLICS I ACCESSIBILITAT

04

MOBILITAT

05

HABITATGE

06

REPRESENTATIVITAT I SENYALITZACIÓ URBANA

07

PARTICIPACIÓ CIUTADANA

BIBLIOGRAFIA I REFERÈNCIES

Perspectiva de Género en las Directrices de Ordenación Territorial del País Vasco. Propuestas de acción

Directora: Inés Sánchez de Madariaga. Col·laboradores: Sonia De Gregorio Hurtado, Inés Novella Abril.

Càtedra UNESCO de Polítiques d'igualtat de Gènere en Ciència, Tecnologia i Innovació, Universitat Politècnica de Madrid

Promotor: Departament de Medi Ambient i Política Territorial, Govern Basc.

[http://www.ingurumena.ejgv.euskadi.eus/contenidos/informacion/revision_dot/es_def/adjuntos/Perspectiva de Género en las DOT \(ISdM\).pdf](http://www.ingurumena.ejgv.euskadi.eus/contenidos/informacion/revision_dot/es_def/adjuntos/Perspectiva de Género en las DOT (ISdM).pdf)

Urbanismo con Perspectiva de Género

Autora: Inés Sánchez de Madariaga

Institut Andalus de la Dona

Conselleria per a la Igualtat i Benestar Social. Conselleria d'Economia i Hisenda. Junta de Andalusia

<http://www.juntadeandalucia.es/iam/catalogo/doc/iam/2004/18542.pdf>

Pensar la ciudad. Nuevas herramientas para la regeneración urbana (2014)

Nuria Nebot Gómez de Salazar, Víctor Miguel González Vera i Raül Fernández Contreras

Àrea de Participació Ciutadana, Immigració i Cooperació al Desenvolupament de l'Ajuntament de Màlaga

Article: "La participación desde la perspectiva de género como herramienta para la transformación urbana". Col·lectiu Punt 6, Barcelona

http://participa.malaga.eu/portal/menu/portada/documentos/Pensar_la_ciudad_web_30_12_2014.pdf

Manual práctico para una señalización urbana igualitaria (2009)

Assessorament, Coordinació Tècnica i Redacció: Equip de Likadi

Ángeles González González i Isabel Alonso Cuervo.

Autora: Natalia Biencinto López.

Ministeri d'Igualtat del Govern d'Espanya. Federació Espanyola de Municipis i Províncies

http://femp.femp.es/files/566-187-archivo/Manual_practico_para_una_señalización_igualitaria.pdf

Guia per a l'elaboració de Plans Municipals d'Igualtat d'Oportunitats entre dones i homes (2006/2009)

Pla d'Igualtat d'Oportunitats entre dones i homes 2006/2009.

Editat per la Conselleria de Benestar Social de la Generalitat Valenciana.

<http://www.inclusio.gva.es/documents/610706/162187124/Guia+PMIO/2e64c86d-22d3-44e3-a37f-ee3f460564ee>

Urbanismo inclusivo. Las calles tienen género (2012)

Publicació de les conclusions del seminari del mateix nom.

Departament d'Habitatge, Obres Públiques i Transports. Govern Basc.

http://www.garraioak.ejgv.euskadi.eus/r41-430/es/contenidos/evento/urbanismo_inclusivo/es_urbincl/adjuntos/seminario_es.pdf

Viviendas que concilian. La perspectiva de género aplicada a las viviendas de nueva construcción (2007)

Elaboració de continguts: Gea21

Ajuntament de Fuenlabrada. Regidoria d'Igualtat i Ocupació.

http://www.redmujer.org.ar/pdf_publicaciones/art_44.pdf

Manual de análisis urbano. Género y vida cotidiana (2010)

Manual metodològic per a la realització de mapes d'anàlisi urbanística des de la perspectiva de gènere i vida quotidiana de la ciutadania. Mapes de la Ciutat Prohibida en municipis de la CAPB.

Departament d'Habitatge, Obres Públiques i Transports. Govern Basc.

http://www.juntadeandalucia.es/haciendayadministracionpublica/planif_presup/genero/documentacion/Analisis_urbano.pdf

“Ellos son doctores, ellas vírgenes y santas”

Article EL PAÍS (07/01/2017). “Ellos son doctores, ellas vírgenes y santas”

Kiko Llaneras i Jordi Pérez Colomé

http://politica.elpais.com/politica/2017/01/06/actualidad/1483666778_781495.html

Ordenances reguladores d'edificació i ús de les parcel·les edificables en sòl residencial de l'Ajuntament d'Urretxu, aprovades el 21 de juny de 2010.

<https://ssl4.gipuzkoa.net/castell/bog/2010/09/20/c1010474.pdf>

BIBLIOGRAFIA I REFERÈNCIES

Urbanismo en clave de igualdad: el escenario deseado (2012)

Córdoba: Colegio Oficial de Arquitectos de Córdoba; Diputación de Córdoba

http://www.coacordoba.net/concursos12/URBANISMO_EN_CLAVE_DE_IGUALDAD_EL_ESCENARIO_DESEADO.pdf

Para Todos La 2 - Debat: Perspectiva de gènere en urbanisme. Intervenien Zaida Muxí, del Col·lectiu Punt 6, Rafa Rivera, professor d'Urbanisme de la Universitat Politècnica de València i Lluïsa Moret, regidora de l'Ajuntament de Sant Boi de Llobregat.

<http://www.rtve.es/alacarta/videos/para-todos-la-2/para-todos-2-debate-perspectiva-genero-urbanismo/1571732/>

Col·lectiu Punt 6

Observatorio Urbano de Género: miradas feministas sobre la ciudad.

<https://observatoriurbanodegenero.wordpress.com/>

Arquitectura y urbanismo con perspectiva de género (2009)

Autora: Maria Aguilar Alejandre

Universidad de Sevilla. Departamento Historia, Teoría y Composición Arquitectónicas

Publicado en Investigación y género: avances en las distintas áreas de conocimiento: [ponencias del Iº Congreso Universitario Andaluz "Investigación y Género"]. Departamento de Ingeniería del Diseño de la Universidad de Sevilla

https://idus.us.es/xmlui/bitstream/handle/11441/28072/Ponencia_Capitulo_MAquilar_2009_arquitectura.pdf?sequence=1&isAllowed=y

¿Qué aporta la perspectiva de género al urbanismo? (2011)

Autoras: Zaida Muxí Martínez, Roser Casanovas, Adriana Ciocoletto, Marta Fonseca Salinas, Blanca Alexandra Gutiérrez Valdivia

Universidad Politécnica de Cataluña.

Publicado en FEMINISMO/S. Revista del Centro de Estudios sobre la Mujer de la Universidad de Alicante.

https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/22338/1/Feminismos%2017_06.pdf

01

MODEL DE
CIUTAT

02

PERCEPCIÓ DE
SEGURETAT

03

ESPAIS PÚBLICS
I ACCESSIBILITAT

04

MOBILITAT

05

HABITATGE

06

REPRESENTATIVITAT I
SENYALITZACIÓ URBANA

07

PARTICIPACIÓ
CIUTADANA

MODEL DE CIUTAT

La planificació urbana de la ciutat i el model de creixement ha prioritzat facilitar les tasques productives i les activitats econòmiques, en detriment de les tasques reproductives i d'atenció de la societat que no s'han valorat ni afavorit. Hi manca, per tant, una anàlisi multidisciplinària, a diferents escales i de caràcter transversal, prèvia a la presa de decisions en l'àmbit urbà.

Així, i a manera d'exemple, la incompatibilitat i llunyania de la localització entre l'habitatge, l'ocupació i les activitats quotidianes urbanes té com a conseqüència un important consum dels recursos de temps i diners, cosa que dificulta les tasques reproductives i d'atenció social. Aquestes tasques són les que duu a terme un percentatge important dels habitants de la ciutat que no estan integrades en el model productiu tradicional.

Efectivament, les tasques esmentades, segons tots els estudis realitzats, les continuen realitzant majoritàriament les dones. Per tant, són elles les que pateixen en major grau aquesta problemàtica del model de ciutat, la qual cosa suposa un dels principals obstacles perquè les dones assolisquen la seua autonomia i gaudisquen del seu dret a la ciutat en igualtat de condicions.

- Millorar la qualitat de vida de les persones que tenen responsabilitats d'atenció i, en especial, tindre en compte les necessitats espacials i urbanes de les dones en situació de vulnerabilitat, incloent-hi les seues limitacions econòmiques.
- **Descentralitzar funcionalment** la ciutat per a una distribució equilibrada dels serveis i equipaments urbans quotidians i dels espais de relació. Fomentar la barreja d'usos amb un sistema d'equipaments en els barris que cobrisca les necessitats d'atenció als menors i majors dependents, a més dels tradicionals equipaments assistencials, escolars, sanitaris, educatius, esportius i culturals.
- Orientar la planificació a un model de **ciutat compacta**, relativament densa, de distàncies curtes i proximitat, amb bon sistema de transport públic i espais públics segurs i de qualitat, que responga millor a les necessitats d'atenció.
- Planificar els espais públics, equipaments i habitatges des de la perspectiva de gènere i en funció dels rols de gènere, de manera que siga possible **compatibilitzar les tasques quotidianes d'atenció i el treball remunerat** en temps mínims, en les franges horàries requerides, en condicions de comoditat i seguretat, i amb costos econòmics assumibles.

A

DEFINICIÓ DE LA
PROBLEMÀTICA

B

OBJECTIUS I METES

C

EXEMPLES
 D'ACTUACIONES

- **Densificació i reutilització de sòls urbans** infrautilitzats o degradats i edificació de solars buits.
- Foment de l'urbanisme **de proximitat, per evitar desenvolupaments** urbanístics monofuncionals d'activitat a l'estil de "parc temàtic", "ciutat de la justícia" o "zona residencial".
- **Accés de les dones als serveis públics**, amb millora de qualitat, distàncies, horaris, costos...
- Creació de xicotets **equipaments** d'atenció, assistencials, escolars, sanitaris, educatius, esportius i culturals, en tots els barris, amb distàncies als habitatges accessibles a peu.
- Establiment d'una xarxa d'**espais públics d'escala més xicoteta i pròxima**.

01

MODEL DE
CIUTAT

02

PERCEPCIÓ DE
SEGURETAT

03

ESPAIS PÚBLICS
I ACCESSIBILITAT

04

MOBILITAT

05

HABITATGE

06

REPRESENTATIVITAT I
SENYALITZACIÓ URBANA

07

PARTICIPACIÓ
CIUTADANA

PERCEPCIÓ DE SEGURIDAD

L'urbanisme recent dona com a resultat barris d'un ús únic, amb espais amplis poc caracteritzats, pocs serveis i comerços, sense itineraris clars i amb grans avingudes de trànsit sobredimensionades. Aquests elements generen més percepció d'inseguretat, per la qual cosa aquest aspecte queda vinculat inequívocament a les decisions urbanístiques i al disseny de la ciutat i els seus espais públics des dels poders públics.

Els estudis indiquen que, en matèria de seguretat, no són tan importants les estadístiques de denúncies policials, sinó la percepció subjectiva que un espai siga segur o no ho siga. Per tant, és un aspecte que ha de quantificar-se i valorar-se des de l'experiència quotidiana.

La percepció d'inseguretat urbana exerceix un efecte de restricció per a l'accés, ús i apropiació de l'espai públic de la ciutat per part de la ciutadania. Hi ha evidència empírica que les dones autolimiten els seus desplaçaments i, per tant, l'ús i accés als espais urbans i transport públic, en funció de la percepció d'inseguretat. Per tant, aquest aspecte constitueix un obstacle per a l'autonomia de les dones, ja que eviten eixir a determinades hores o modifiquen el seu recorregut a peu per la ciutat.

A

DEFINICIÓ DE LA
PROBLEMÀTICA

B

OBJECTIUS I METES

- Donar visibilitat al **problema** de percepció d'inseguretat en l'espai públic i conscienciar la ciutadania dels efectes d'aquest problema.
- Garantir la percepció de seguretat en els espais urbans per mitjà d'una adequada **il·luminació**, la màxima **visibilitat** en tot moment i una clara **senyalització** per a orientar-se sense dificultat.
- Buscar l'**apropiació i identificació** de l'espai urbà per part de la ciutadania, per mitjà d'una clara senyalització que permeta orientar-se sense dificultats, de manera que "places, carrers i parcs no siguen espais de ningú, sinó de totes i tots" (Manual de anàlisi urbano, País Basc).
- Donar **autonomia i llibertat de moviment** a les dones perquè usen la ciutat i la gaudisquen en igualtat de condicions respecte dels homes.
- **Incentivar els municipis** perquè treballen en les seues ciutats a fi d'identificar llocs en què les dones se senten insegures i implementen mesures per a millorar-los.

C

EXEMPLES D'ACTUACIONES

- **Il·luminació** adequada i suficient en carrers secundaris, passos subterranis i zones despoblades. Distribució estratègica de lluminàries amb intensitat i manteniment suficient i sostenible.
- Tanca de solars.
- Disminució de racons, carrerons sense eixida, escales, túnels, per assegurar sempre una bona **visibilitat**. Ampliar camps de visió, per exemple, a través d'espills, incloure eixides o camins alternatius o fer coincidir en alguns punts part del transport rodat amb vies de vianants.
- Reducció de les **tipologies d'habitatges** adossats amb jardins tancats o habitatges col·lectius amb la primera planta alta enjardinada i tancada, que miren només a l'interior i creen zones urbanes cegues i sordes. "La presència de gent en finestres i balcons confereix la seguretat de ser vist i sentit a qui es troba en l'espai públic" (Seminario de Urbanismo Inclusivo, Las calles tienen género. País Basc).
- **Eliminació d'elements opacs** d'alçària de més de 1,60 m que reduïsquen la visibilitat en espais públics pel seu efecte barrera, com parades d'autobusos, arbustos en parcs o tanques publicitàries. Utilitzar sempre materials transparents.
- Reducció de les zones sense activitat (zonificació). Amb la **barreja d'usos** s'assegura la concurrència de persones en qualsevol franja horària. Per exemple, dinamitzant el petit comerç en les zones residencials i fomentant l'ús social de l'espai públic, com els parcs.
- Extrepar l'atenció en crear i dissenyar els espais **semiprivats** com ara portals, escales, ascensors o espais entre edificis, perquè la majoria de les agressions solen registrar-se en aquests espais. Algunes ordenances, com les de l'Ajuntament d'Urretxu, estableixen l'obligatorietat de dissenyar portals, entrades a l'ascensor i principis de l'escala amb un tancament diàfan i visibles des del carrer. També s'hauria de tenir en compte en les actuacions de rehabilitació dels elements comuns, no solament en el disseny d'obra nova.
- **Senyalització amb elements** d'orientació visibles, indicacions clares i precises per a l'apropiació de llocs amplis i espais uniformes.
- Atenció especial de la sensació de seguretat en els mitjans **de transport públics, aparcaments subterranis** per a facilitar la seua autonomia i els desplaçaments segurs.
- **Identificació** d'aquells llocs que són percebuts per les dones com no segurs (punts negres), a través de recorreguts i gràfics del municipi.

01

MODEL DE
CIUTAT

02

PERCEPCIÓ DE
SEGURETAT

03

ESPAIS PÚBLICS
I ACCESSIBILITAT

04

MOBILITAT

05

HABITATGE

06

REPRESENTATIVITAT I
SENYALITZACIÓ URBANA

07

PARTICIPACIÓ
CIUTADANA

ESP AIS PÚBLICS I ACCESSIBILITAT

Les persones tenen distintes necessitats en relació a l'espai urbà, derivades dels rols de gènere que assumeixen en la seua vida quotidiana. Moltes vegades es visibilitzen les dones només quan s'analitza l'exclusió social, la pobresa, la precarietat laboral, la bretxa digital o la violència de gènere. Amb això, no es consideren les desigualtats existents en altres àmbits quotidians sense ser situacions vulnerables, com la conciliació de la vida personal i laboral o la utilització diferenciada de l'espai per distinció **de gènere i característiques físiques**.

Estadísticament, la major part del treball d'atenció no remunerat és assumit per dones. No obstant això, hi ha hagut un increment de la participació femenina en el sector productiu. **La duplicitat de treball** remunerat i no remunerat determina les necessitats de les dones en relació a l'espai públic, el transport, els equipaments, els llocs d'ocupació i comerç, i l'habitatge.

Les persones que no assumeixen tasques d'atenció fan un ús més limitat de la ciutat, concentrat a acudir als llocs d'ocupació i oci en determinats horaris fixos. Mentre que les dones, a càrrec de les tasques d'atenció, es troben més habitualment amb els obstacles i **entrebancs** quotidians que presenten les ciutats, com són els temes **d'accessibilitat**.

A

DEFINICIÓ DE LA
PROBLEMÀTICA

B

OBJECTIUS I METES

- Crear infraestructures, espais urbans i equipaments que responguen millor a les necessitats de les persones segons els seus rols **de gènere i característiques físiques**.
- Facilitar la conciliació **familiar i laboral**, amb la creació d'una ciutat que done respostes a les necessitats de la vida quotidiana.
- Oferir equipaments, espais i serveis que faciliten la conciliació **familiar i laboral** i milloren la compatibilitat d'horaris i llocs.
- Resoldre **l'accessibilitat** en els entorns urbans per a facilitar les tasques **d'atenció** de les dones, més enllà de la normativa obligatòria i de l'eliminació de barreres arquitectòniques; això respon a una realitat tant física com social.

C

EXEMPLES D'ACTUACIONES

- Realització d'estudis tècnics previs a les intervencions en els espais públics, per a diagnosticar i analitzar des d'una perspectiva de gènere les necessitats del barri on s'actua amb dades demogràfiques i socioeconòmiques desagregades per sexe, tipologia dels carrers, usos de l'espai públic concret.
- Creació d'espais per a **lactància** materna i **higiene del nadó** en parcs, places i espais públics.
- Disposició de **lavabos públics** per a xiquets o persones majors, la utilització dels quals siga fàcil.
- Dotació en els equipaments públics de lavabos públics per a dones i per a homes distribuïts en una proporció tal que el temps d'espera siga similar, a diferència del que ocorre en aquests moments en què es construeix un nombre igual de lavabos per a cada sexe, la qual cosa provoca un temps d'espera substancialment superior en el de dones.
- Augment d'espais **d'esplai** per a menors, segurs, agradables i que responguen als diferents jocs de xiquetes i xiquets.
- Creació d'espais d'esplai "neutres" que respecten l'evolució sociopedagògica dels menors en els parcs públics.
- Disseny de **mobiliari urbà** adequat i distribuït pensant en la proximitat a zones infantils, amb possibilitat d'elecció d'estar a l'ombra o al sol.
- Creació d'espais **de relació** inclusius, pensant en totes les edats. Per exemple, amb zones de descans en els recorreguts urbans i prou bancs per a poder seure fora de les cadires i taules dels locals de restauració i amb fonts d'aigua per a prevenir els cops de calor i la deshidratació de la població amb més necessitats per a la seua salut.
- Regulació de **serveis i espais** que contribuïsquen a l'atenció de menors i persones majors, per a donar una certa autonomia a les persones que estan a càrrec d'algú, majoritàriament de dones, per buscar la compatibilitat d'horaris i de llocs.
- Ampliació de les **voreres** per al pas del cotxe de nadons, de cadires de rodes de majors o persones amb mobilitat reduïda i de carretons de la compra.
- Anivellació dels escocells amb la vorera i diferenciació de materials, colors i textures en els canvis **de nivell**.
- Disseny de rampes **amb poc pendent** i baranes còmodes.
- **Passos de vianants** molt diferenciats i amb semàfors que tinguen en compte els temps lents de menors i persones majors.
- Disseny del traçat del carril de bicicletes de manera que ocupe part de la calçada i no sempre es reduïska l'ample de vorera, fet que fa minvar l'espai per al vianant.

01

MODEL DE
CIUTAT

02

PERCEPCIÓ DE
SEGURETAT

03

ESPAIS PÚBLICS
I ACCESSIBILITAT

04

MOBILITAT

05

HABITATGE

06

REPRESENTATIVITAT I
SENYALITZACIÓ URBANA

07

PARTICIPACIÓ
CIUTADANA

MOBILITAT

“Les investigacions realitzades fins ara en diversos països coincideixen en un fet: les pautes de mobilitat de dones i homes són diferents. Les dones tenen un menor accés al cotxe i, per això, depenen del transport públic en major proporció que els homes, realitzen més desplaçaments amb xiquets/etes o van més sovint carregades, i viatgen més fora dels horaris punta (en part, pel fet que moltes tenen treballs a temps parcial). El disseny de les infraestructures de mobilitat, fet des de pautes suposadament universals, valora clarament els viatges laborals per damunt de qualsevol altre motiu de desplaçament” (Manual de anàlisi urbana, País Basc).

A més, encara avui, les dones són les que majoritàriament assumeixen les tasques d'atenció a les persones, per la qual cosa tenen més dificultats de desplaçament per a compatibilitzar el treball remunerat amb el domèstic, i es troben amb més limitacions d'accessibilitat en el transport públic.

- Disminuir el **temps** dedicat per les dones als desplaçaments necessaris per a les tasques de la vida quotidiana.
- Millorar horaris, **freqüència de pas, fiabilitat horària i preus** per a adequar el transport públic a una societat més inclusiva i igualitària.
- Millorar l'**accessibilitat** en el transport públic sempre amb el pensament posat a facilitar la mobilitat amb cadires de rodes, carrets de nadons i carretons de la compra.
- Garantir la **seguretat** en el transport públic.
- Aprofitar el potencial de l'**experiència** de les usuàries per a millorar la planificació del transport públic i per a fomentar la participació.
- Passar del model de transport públic lineal i uniforme a un model que responga a les necessitats actuals de flexibilització i multiplicitat dels horaris de les persones.

A

DEFINICIÓ DE LA
PROBLEMÀTICA

B

OBJECTIUS I METES

C

EXEMPLES D'ACTUACIONES

- Introducció de noves **categories en els estudis de mobilitat** que permeten entendre millor la pauta de desplaçaments de les persones en funció dels rols de gènere. En particular, la “**mobilitat de l'atenció**” que genera recorreguts no lineals ni uniformes, ni a les “hora punta”.
- Desenvolupament d'estadístiques **desagregades** per sexes que permeten quantificar millor i visibilitzar els patrons de mobilitat de les dones, tot per a millorar la planificació del transport públic des de la perspectiva de gènere.
- Foment de mesures que afavorisquen el transport **públic** enfront del transport privat.
- Anàlisi de rutes, **horaris i freqüències de pas** del transport públic, tenint en compte el treball no remunerat.
- Millora de la qualitat, **seguretat i característiques espacials** de les infraestructures i vehicles de transport públic per a persones que viatgen amb cadires de rodes, carrets de menors o carregades amb compra.
- **Priorització dels vianants** en molts entorns urbans enfront dels vehicles, amb l'adequació de la seua velocitat i l'espai ocupat per aquests. Açò sense fer desaparèixer totalment els vehicles, ja que augmenten la percepció de seguretat especialment a la nit.
- Estudi i aplicació de mesures **innovadores**, com el servei “entre dues parades”, adoptat a Mont-real, que permet que les dones baixen de l'autobús en qualsevol punt entre dues parades en hores nocturnes, a fi de quedar més prop de la seua destinació, cosa que fa augmentar-ne la seguretat i en facilita la mobilitat.
- Impuls de la implicació de les dones en els processos **participatius** i debats sobre els estudis de mobilitat i els seus canvis.

01

MODEL DE
CIUTAT

02

PERCEPCIÓ DE
SEGURETAT

03

ESPAIS PÚBLICS
I ACCESSIBILITAT

04

MOBILITAT

05

HABITATGE

06

REPRESENTATIVITAT I
SENYALITZACIÓ URBANA

07

PARTICIPACIÓ
CIUTADANA

HABITATGE

L'oferta residencial i les tipologies d'habitatges responen moltes vegades a estructures familiars tradicionals de quatre o cinc membres (parella jove amb fills), que no s'ajusta a moltes realitats diferents existents en l'actualitat.

El disseny de l'interior dels habitatges relega l'espai per a les tasques domèstiques a zones secundàries o accessorïes. Les dones, en alguns àmbits, continuen tenint dificultats per a accedir a l'habitatge en propietat o lloguer.

Hi ha un nombre creixent de dones majors que viuen soles en habitatges no adaptats a les seues necessitats, que els impedeix gaudir d'una certa autonomia en un període més prolongat.

A

DEFINICIÓ DE LA
PROBLEMÀTICA

- Adequar l'oferta **residencial** a les diverses estructures familiars i flexibilitzar les tipologies per als possibles canvis familiars.
- Aplicar criteris de **disseny d'habitatges** que faciliten i promouen el repartiment de les tasques domèstiques.
- Garantir la **seguretat** de les dones en l'entorn pròxim dels seus habitatges.
- Facilitar l'accés a l'habitatge de les dones de col·lectius vulnerables, per mitjà de **polítiques públiques dutes a terme** amb perspectiva de gènere.

B

OBJECTIUS I METES

C

EXEMPLES D'ACTUACIONES

- Construcció d'habitatges de **diferents tipologies**, pensant en altres models de convivència a més del de l'estructura de família tradicional.
- **Distribució flexible i convertible** dels habitatges per a adaptar-los als canvis vitals dels seus ocupants i a les alteracions de les circumstàncies familiars.
- Variació de les proporcions de l'espai habitable cap a recintes d'estar-descans-treball individuals majors i espais de relació comuns més equilibrats.
- Disseny d'habitatges pensats per a persones majors i persones amb mobilitat reduïda, que faciliten la seua **autonomia** i la de les persones que en tenen cura, que majoritàriament són dones.
- Promoció de canvis en la distribució **interior de l'habitatge** que facilite el treball domèstic i responga als nous rols de gènere en la família, com ara una cuina gran i en un lloc central de l'habitatge per poder desenvolupar el treball compartit de forma còmoda.
- Reconsideració de la normativa vigent de disseny de l'habitatge i de les ordenances urbanístiques municipals de cara a garantir nous espais d'ús de l'habitatge, mitjancers o neutres, transformats, transferibles, a fi de superar l'esquema funcional tradicional, i proporcionar des de l'habitatge una relació més fluïda amb l'espai urbà, el treball i la mobilitat.
- Aplicació de criteris **de seguretat** en el disseny dels elements comuns (escales, ascensors i entrades), com els descrits en l'apartat de percepció de seguretat.
- Prioritzar les ajudes a **l'habitatge** a grups que tenen especial dificultat d'accedir-hi per raons de gènere, com per exemple dones cap de famílies monoparentals femenines, dones majors que viuen soles o amb capacitats funcionals reduïdes, i les dones víctimes de violència de gènere.

01

MODEL DE
CIUTAT

02

PERCEPCIÓ DE
SEGURETAT

03

ESPAIS PÚBLICS
I ACCESSIBILITAT

04

MOBILITAT

05

HABITATGE

06

REPRESENTATIVITAT I
SENYALITZACIÓ URBANA

07

PARTICIPACIÓ
CIUTADANA

REPRESENTATIVITAT I SEÑALITZACIÓ URBANA

Tradicionalment hi ha hagut una escassa representació de les dones en les professions vinculades al disseny i a la construcció de la ciutat i en les estructures de govern territorial.

La nomenclatura de carrers, places i edificis representatius han servit per a enaltir i distingir persones importants i recordar una part de la història de cada ciutat. En aquest camp, habitualment hi ha hagut un oblit important del paper exercit per les dones en la història.

Tot açò ha fet que es generalitzaren determinades iconografies no igualitàries. Les formes més habituals i tradicionals de senyalització urbana tenen un impacte important en la perpetuació dels estereotips de gènere i les desigualtats entre dones i homes. La nostra realitat quotidiana i la forma en què utilitzem l'espai està reglamentada per una multitud de senyals gràfics, el significat dels quals hem anat interioritzant gradualment.

De la mateixa manera, els espais públics continuen envaïts per elements publicitaris i anuncis amb imatges estereotipades o sexistes i amb llenguatge no inclusiu, els quals no afavoreixen la creació d'una ciutat més igualitària.

- **Visibilitzar i fomentar la conscienciació** social sobre la importància d'aplicar la perspectiva de gènere en l'urbanisme perquè la ciutat també siga de les dones.
- Potenciar la presència **simbòlica i la representació de les dones** en la ciutat com a mecanisme per a afavorir-ne l'apoderament (Manual anàlisi urbana. País Basc).
- Promoure llenguatge visual no discriminatori en la iconografia que serveix de base a la **senyalització urbana**.
- Eradicar l'ús d'imatges estereotipades en qualsevol element **urbà** de la ciutat.

A

DEFINICIÓ DE LA
PROBLEMÀTICA

B

OBJECTIUS I METES

C

EXEMPLES D'ACTUACIONES

- Activitats de formació i **sensibilització** sobre aquesta matèria, com ara exposicions i recorreguts reivindicatius.
- **Recuperació d'espais urbans**, com places i parcs, per al desenvolupament de les activitats adés esmentades, i per a activitats lúdiques i socials per a les dones i l'atenció de familiars.
- **Creació d'un local social per a la dona**.
- **Nomenclatura** de carrers, places, parcs i edificis representatius amb noms de dones rellevants, tant pels seus èxits professionals, com socials o personals, especialment dones destacades en l'àmbit local. Caldrà tenir en compte aquesta mesura tant en els espais i edificis de nova creació, com en aquells que canvien de nom per diversos motius, com és ara la Llei de la memòria històrica.
- Presència d'elements **escultòrics o representatius** en la via pública que reflectisquen el valor de les tasques reproductives i de l'atenció.
- Difusió de la **senyalització urbana** igualitària, per a eliminar qualsevol imatge estereotipada o sexista. Vegeu *Manual práctico para una señalización urbana igualitaria*, del Ministeri d'Igualtat del Govern d'Espanya i de la Federació Espanyola de Municipis i Províncies.
- Control dels elements **publicitaris, cartells i anuncis** exposats en espais públics per a limitar o condicionar aquells el llenguatge visual o escrit dels quals siga discriminatori.

01

MODEL DE
CIUTAT

02

PERCEPCIÓ DE
SEGURETAT

03

ESPAIS PÚBLICS
I ACCESSIBILITAT

04

MOBILITAT

05

HABITATGE

06

REPRESENTATIVITAT I
SENYALITZACIÓ URBANA

07

PARTICIPACIÓ
CIUTADANA

PARTICIPACIÓ CIUTADANA

L'urbanisme i l'arquitectura han sigut professions amb escassa representació femenina, i, doncs, les dones han tingut poca capacitat d'incidir en la presa de decisions urbanes. No obstant això, les tasques derivades del treball reproductiu han provocat que les dones siguen les màximes usuàries i coneixedores dels espais quotidians. Per això, la seua participació i experiència és imprescindible en aquest camp.

Existeixen encara obstacles per a la participació real de dones en els processos participatius de la ciutadania, producte de la divisió sexual del treball en la llar, la falta de temps per superposició d'activitats i la desconfiança pròpia a saber sobre temes urbans.

- Comptar en els processos de participació ciutadana amb associacions de dones, personal tècnic expert en temes de gènere, regidories, unitats, àrees o departaments específics d'igualtat.
- Extraure sempre dades i conclusions desagregades per sexes, en qualsevol procés participatiu.
- Reforçar polítiques i pràctiques per a promoure **la plena participació** i la igualtat de les dones en la planificació de les ciutats i l'adopció de decisions, comptant amb la seua experiència quotidiana.
- Donar major visibilitat als aspectes que preocupen les dones, respecte de temes com la seguretat personal, l'atenció de menors i persones majors, l'accessibilitat o la mobilitat, i la resta d'elements que configuren la rutina quotidiana de la vida de les dones.
- Forçar una major paritat i diversitat en els equips tècnics interdisciplinaris.

A

DEFINICIÓ DE LA
PROBLEMÀTICA

B

OBJECTIUS I METES

C

EXEMPLES D'ACTUACIONES

- Proposta d'espais i temps dels processos participatius i fòrums de debat, en què les dones puguen participar i ser-hi presents. Per exemple, canviant horaris o proporcionant servei d'atenció de menors durant el procés.
- Impuls per a donar a les dones veu i capacitat d'impacte en els processos participatius, perquè puguen fer visibles les seues necessitats en l'àmbit urbà. Per exemple, separant determinats grups de debat de manera que les dones s'expressen amb major llibertat i confiança.
- Difusió àmplia de manera que arribe a tots els col·lectius, no únicament a aquells implicats en temes polítics, econòmics o socials.
- Anàlisi de les dades sempre desagregades per sexes i realització d'enquestes específiques per a conèixer aspectes qualitius.
- Foment de la participació dels homes en temes d'igualtat i perspectiva de gènere.

